

דבר המערכת

ריכוזיות מאפיינת את המשק הישראלי. כלכלת ישראל היא כלכלת אי ובנוסף היא גם כלכלה קטנה. ככזו היא אינה נהנית מריבוי שחקנים טבעי, וההיצע לציבור בתחומי משק שונים הוא נמוך ותת-מיטבי. דו"ח של מרכז המחקר והמידע של הכנסת מדצמבר 2021 מצא שריכוזיות גבוהה מתקיימת בענפים חיוניים של המשק: ענף ספקי המזון, ענף רשתות השיווק הקמעונאיות, ענף הבנקאות, ענף קרנות הפנסיה וענף ביטוחי הבריאות.¹ הריכוזיות בישראל אינה רק ענפית, אלא היא גם כלל-משקית, ופירושה שקבוצות עסקיות מעטות שולטות בחלק נכבד של הפעילות הכלכלית בתחומי משק שונים, באופן קונגלומרטי.² כידוע, ריכוזיות מייצרת רמת תחרותיות נמוכה והיא מהווה גורם עיקרי למחירים גבוהים. הרגולציה מבקשת להתמודד עם מצב נמשך זה באופן פרראקטיבי ובדרכים שונות; בענפים שונים פעל הרגולטור הישראלי לפתיחת השוק ליבוא, על מנת להגדיל את היצע הספקים ואת מגוון האפשרויות העומדות לרשות הצרכן. תצוין לטוב בהקשר זה הרפורמה בענף המלט שהתבטאה, בין השאר, בפיתוח תשתיות נמל ובצמצום מגבלות היבוא, באופן שעודד יבוא מלט עד כדי איון המונופול של חב' נשר הישראלית.³ ראוי להזכיר בהקשר זה גם את "רפורמת כחלון" בענף התקשורת הסלולרית, שיושמה החל משנת 2012, והכניסה לשוק מתחרה חדשה, חב' גולן-טלקום; זאת לצד פעולות נוספות לעידוד תחרות בענף זה כמו הטמעת זכות צרכנית לנייד מספרי טלפון, שהקלה את המעבר בין חברות הסלולר. רפורמה זו נלמדת כדרך אפקטיבית ליצירת תחרות באופן שהועיל להוזיל מחירים באופן משמעותי.⁴ בתחום הריכוזיות הכלל-משקית יש לציין את "חוק הריכוזיות" התקדימי שנחקק בישראל בשנת 2013 ואשר הטיל פיקוח רגולטורי על הקצאת משאבים וזכויות לגופים ריכוזיים, הורה על הפרדת קשרי בעלות בין גופים פיננסיים

- 1 ראו: מרכז המחקר והמידע של הכנסת, "בחינת השינוי ברמת הריכוזיות והתחרותיות בענפי הכלכלה", נעם בוטוש כלכלן, דצמבר 2021. באתר הכנסת: https://fs.knesset.gov.il/globaldocs/MMM/e57d0081-6250-ec11-8141-00155d0401c3/2_e57d0081-6250-ec11-8141-00155d0401c3_11_18294.pdf
- 2 ראו: טיוטת המלצות הוועדה להגברת התחרותיות במשק, בהתאם לכתב מינוי מיום 24 לאוקטובר 2010, באתר משרד האוצר: [https://www.gov.il/BlobFolder/unit/competitiveness-](https://www.gov.il/BlobFolder/unit/competitiveness-committee/he/Vaadot_ahchud_CompetitivenessCommittee_TyuyatRec_Report.pdf)
- 3 ראו הודעת הממונה על התחרות מיום 2.9.2020 בדבר ביטול הכרזתה של נשר כבעלת מונופולין בענף המלט: "שוק המלט – משוק מונופוליסטי לשוק תחרותי", באתר רשות התחרות: <https://www.gov.il/he/pages/neshet>
- 4 לסקירת הרפורמה בענף הסלולר ראו: ד"ר הילית כץ, "הרפורמה בענף הסלולר בישראל", מאי 2019, אתר מרכז חת לחקר התחרות והרגולציה, https://www.colman.ac.il/media/0mgbq3fw/refora_20-5.pdf

לגופים ריאליים וכן חייב את החברות במשק לפרק מבני בעלות פירמידליים.⁵ לפי דו"ח מרכז המחקר והמידע של הכנסת מפברואר 2020, חוק חשוב זה צמצם את רמת הריכוזיות הכלכלי-משקית.⁶ ניתן לומר כי זוהי פעילות רגולטורית ענפה, שתוצאותיה אף ניכרות בשטח. ואולם, ישראל עדיין סובלת מיוקר מחייה גבוה בהשוואה למדינות מפותחות ומרמת יבוא ממוצעת נמוכה יחסית.⁷ בתחומי משק רבים, כמו ענף התעופה וענף הבנקאות, הריכוזיות נותנת את אותותיה וגורמת למיעוט היצע, לתיאום סמוי בין ספקים ולמחירים גבוהים. בעיית הריכוזיות הנמשכת מזמינה מחקר אקדמי במגמה לייצר ידע ומסד נתונים רלוונטיים וכדי לבחון מסלולי רגולציה מתאימים לחילוץ ענפי המשק מתקיעות בתחום התחרות. שני כרכים של כתב העת **מחקרי רגולציה** יוקדשו לנושא חשוב זה: כרך יא' (הרי הוא כאן לפניכם) וכן כרך יב' (הצפוי לראות אור בקיץ 2026). שורת מאמרים עוסקת בריכוזיות ותחרות וכן בנושא של אישוויון כלכלי, שמתחזק במצבי שוק מונופוליסטיים. זו העת להודות לחוקרות ולחוקרים המצוינים על עבודה מאומצת שהוקדשה למחקר על אודות המשק הישראלי, ומאמריהם הטובים רואים אור עתה. נפתח את כרך יא' בהצגת נייר עמדה של מרכז חת לחקר התחרות והרגולציה בסוגיית העמלות הבנקאיות, הנקשרת במישרין עם מצבו הריכוזי של ענף זה בישראל.

קריאה מועילה ומהנה.

**ד"ר איריס סורוקר, שופטת בדימוס
ראשת מרכז חת לחקר התחרות והרגולציה**

- 5 החוק לעידוד תחרות ולצמצום הריכוזיות, התשע"ד–2013.
- 6 הדו"ח מצא גם פרצות וסעיפי חוק שטרם יושמו; ראו: מרכז המחקר והמידע של הכנסת, "תיאור וניתוח של יישום חוק הריכוזיות והשפעותיו הכלכליות על המשק", נעם בוטוש כלכלן, 25 בפברואר 2020, באתר הכנסת: ff9220ea-086f-e911-80ec-00155d0a9536_11_13761.pdf
https://fs.knesset.gov.il/globaldocs/MMM/ff9220ea-086f-e911-80ec-00155d0a9536_11_13761.pdf
- 7 ראו דו"ח מחקר של ארגון ה-OECD על כלכלת ישראל לשנת 2025, במיוחד בפרק הרביעי העוסק ביוקר המחיה הגבוה בישראל: OECD (2025), *OECD Economic Surveys: Israel 2025*, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/d6dd02bc-en>